

Μένης Θεοδωρίδης, σκηνοθέτης- εκπαιδευτικός

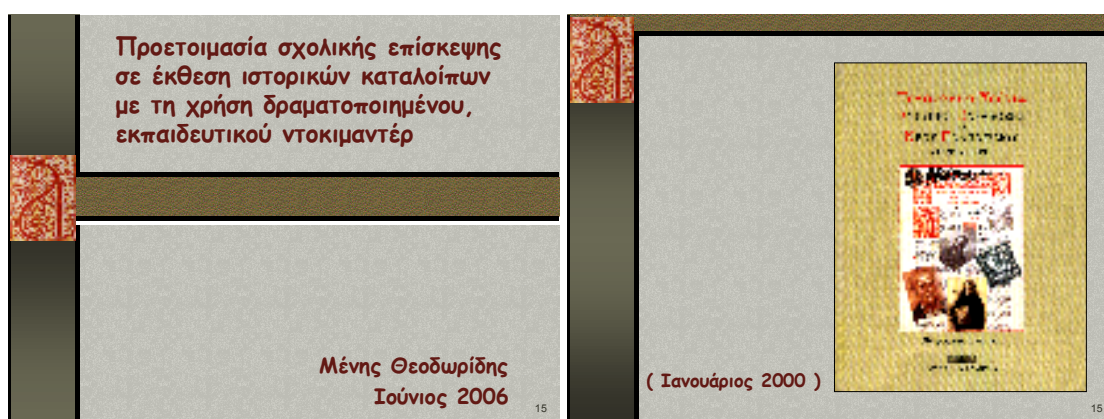
**Προετοιμασία σχολικής επίσκεψης
σε έκθεση ιστορικών καταλοίπων με τη χρήση δραματοποιημένου,
εκπαιδευτικού ντοκιμαντέρ:**

το παράδειγμα της εισαγωγικής παρουσίασης στην έκθεση
«1499-1999: 500 χρόνια έντυπης παράδοσης του νέου ελληνισμού»

Το μεγαλύτερο μέρος της παρούσας εισήγησης περιέχεται στη δημοσιευμένη ανακοίνωση: Μ. Θεοδωρίδης, *Προετοιμασία σχολικής επίσκεψης σε έκθεση με χρήση οπτικοακουστικών μέσων - Το παράδειγμα της εισαγωγικής παρουσίασης στην έκθεση «1499-1999: 500 Χρόνια Έντυπης Παράδοσης του Νέου Ελληνισμού»*, στο *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, επιμ. Γ. Κόκκινος, Ευαγ. Αλεξάκη, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2002.

Η επαναπαρουσίαση της εισήγησης σε μία πληρέστερη μορφή, επιχειρείται λόγω του εντελώς εξειδικευμένου θέματος της χρήσης των οπτικοακουστικών μέσων, που χαρακτηρίζει το παρόν συνέδριο και επειδή συνδυάζεται, για πρώτη φορά, με την προβολή ολόκληρης της αντίστοιχης ταινίας στην οποία η εισήγηση αναφέρεται. Ελπίζω ότι οι αναπόφευκτες επαναλήψεις θα μου συγχωρεθούν.

(Αυτή η πληρέστερη μορφή της εισήγησης, παρουσιάστηκε στο πλαίσιο του Γ' Διεθνούς Συνεδρίου Μουσειολογίας 2006, που συνδιοργάνωσαν το Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας & Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, το ελληνικό τμήμα ICOM και η Διεθνής Επιτροπή AVICOM, Μυτιλήνη, 5-9 Ιουνίου 2006).

Τον Γενάρη του 2000, άνοιξε στον εκθεσιακό χώρο της Βουλής των Ελλήνων (Αίθουσα Ελευθερίου Βενιζέλου) η έκθεση «Πεντακόσια Χρόνια Έντυπης Παράδοσης του Νέου Ελληνισμού» με επιστημονική ευθύνη των

Τριαντάφυλλου Σκλαβενίτη και Κώστα Στάικου. Έκθεση που απευθυνόταν στο ευρύτερο κοινό, αλλά, ιδιαίτερα, μέσα από ένα ειδικά σχεδιασμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, στους μαθητές του Λυκείου, του Γυμνασίου και των μεγαλύτερων τάξεων του Δημοτικού σχολείου. Ας σημειωθεί ότι από το 1994 η Βουλή των Ελλήνων ανέπτυξε διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα και αποτέλεσε χώρο επισκέψεων για σχολεία από όλη την Ελλάδα.

Η διαδικασία του παραπάνω εκπαιδευτικού προγράμματος περιελάμβανε την εισαγωγική παρακολούθηση, σε ειδικό χώρο προβολών, μιας δεκαπεντάλεπτης ταινίας και, στη συνέχεια, την κυρίως επίσκεψη στον εκθεσιακό χώρο, όπου, με οδηγό το ειδικό έντυπο και τις συνοδευτικές καρτέλες που επεξεργάστηκε η ιστορικός-μουσειοπαιδαγωγός Ειρήνη Νάκου, τα παιδιά κατευθύνονταν πρώτα στην επιλεκτική μελέτη κάποιων εκθεμάτων και, τέλος, στη συνολική θέαση της έκθεσης.

Ένα πρώτο, γενικότερο ερώτημα που προβάλλει εδώ, είναι το «πώς ακριβώς αντιλαμβανόμαστε την επιθυμητή 'επαφή' των μαθητών με τα εκθέματα-ιστορικά κατάλοιπα μιας τέτοιας έκθεσης», έτσι ώστε να καθοριστεί ο ακριβής χαρακτήρας της εκπαιδευτικής μας παρέμβασης.

Έχουμε συνηθίσει να θεωρούμε «εκπαιδευτικό» κάθε εγχείρημα που συμβάλλει στη συστηματική μετάδοση και συγκράτηση πληροφοριών για ένα γνωστικό αντικείμενο. Το διδακτικό αίτημα για ανάπτυξη ειδικών δεξιοτήτων, σπάνια μας απασχολεί. Αποτελεί δε ένδειξη διδακτικής εκζήτησης η προσπάθεια για καλλιέργεια στάσεων ως προς ένα γνωστικό αντικείμενο ή, εν προκειμένω, έκθεμα.

Αυτή η διδακτικά απλοϊκή αντίληψη, έχει σφραγίσει τη σχεδίαση και παραγωγή σύγχρονου εκπαιδευτικού υλικού για εκθέματα μουσείων, με έντονο πληροφοριοκεντρικό χαρακτήρα. Γραφιστικοί εντυπωσιασμοί, παιγνιώδεις μνημονικές δραστηριότητες, σύγχρονες διαδραστικές τεχνολογίες κ.λπ. όλα με στόχο τη μετάδοση και συγκράτηση πληροφοριών!

Κυρίαρχη αντίληψη:

εκπαιδευτική υποστήριξη εκθεμάτων
σημαίνει:
μετάδοση πληροφοριών
με σύγχρονα μέσα !

- σταυρόλεξα
- παιχνίδια μνήμης
- ακροστιχίδες
- computer graphics

Ουάου !

3

Στον αντίποδα της παραπάνω προσέγγισης, μια διαφορετική παιδαγωγική αντίληψη οδεύει στο έκθεμα - παιχνίδι. Κλειδί εδώ είναι η δήθεν νοητική και σωματική εξοικείωση με τα αισθητικά χαρακτηριστικά του εκθέματος. Το έκθεμα γίνεται αναγνωρίσιμο σημειωματάριο, κομπιουτεράκι, τράπουλα, επιτραπέζιο παιχνίδι με ζάρια, μνημονική τόμπολα, πρεσ-παπιέ ή άθραυστο αντίγραφο που, διατηρώντας πολλά από τα εξωτερικά αισθητικά του γνωρίσματα, μπορεί να δαγκωθεί, να εκσφεντονιστεί ή να ενσωματωθεί στη διακόσμηση ενός δωματίου κ.λπ.

«Παιδοκεντρική» αντίληψη:

εκπαιδευτική υποστήριξη εκθεμάτων
σημαίνει:
τα εκθέματα είναι
... παιχνίδια !

- τι ασυνήθιστο !
- τι όμορφο !
- πόσο πολύτιμο !
- με κάνει περήφανο !

Ουάου !

4

Ως σημαίνον, το έκθεμα απογυμνώνεται από τα ιστοριογραφικά και κοινωνικά του σημαινόμενα και απομένει ένα αδρανές αντικείμενο με συμβολική πολιτισμική αξία και εντελώς νέα σημαινόμενα.

Ανάλογα, η όποια προσπάθεια για ανάπτυξη ειδικών δεξιοτήτων αναφέρεται κυρίως σε δεξιότητες όχι σχετικές με τα ιστορικά και κοινωνικά συμφραζόμενα του εκθέματος, αλλά σε δεξιότητες χειροτεχνίας, θεατρικής

δράσης ή σύνθετης πλοήγησης σε λογισμικό πολύ πέρα από τα αρχικά σημαινόμενα του εκθέματος.

Να λοιπόν δυο σχεδόν αντιτιθέμενες αντιλήψεις για την εκπαιδευτική παρέμβαση που θα μπορούσε να πλαισιώνει μια έκθεση ιστορικών καταλοίπων: εμμονή στην παροχή πληροφοριών σχετικά με τα εκθέματα ή μετατροπή των εκθεμάτων σε «φιλικά» προς τον επισκέπτη αντικείμενα; Πρόκειται για μάλλον επιπόλαιες επιλογές, καθώς παραβλέπουν στοιχειώδεις εκπαιδευτικές παραμέτρους όπως είναι η καλλιέργεια δεξιοτήτων και η διαμόρφωση στάσεων σχετικών με τους στόχους της έκθεσης.

Ας επανέλθουμε όμως στην έκθεση της Βουλής σχετικά με την τυπογραφία στην Ελλάδα. Δεν θα ήμουν ο πιο κατάλληλος για να επιχειρήσω μια ολοκληρωμένη παρουσίαση - αποτίμηση του εκπαιδευτικού προγράμματος και των αποτελεσμάτων του. Με αφορμή, όμως, την εμπειρία αυτή, επιτρέψτε μου να επικεντρώσω την προσοχή σας στο χώρο της προσωπικής μου ευθύνης, στον προβληματισμό δηλαδή τον σχετικό με την «εισαγωγική» φάση της επίσκεψης, εν προκειμένω της προβολής της δεκαπεντάλεπτης ταινίας.

Ποιος θα μπορούσε να είναι ο στόχος μιας τέτοιας ταινίας;

Ήδη εδώ μπορεί κανείς να επισημάνει δύο διαφορετικές κατευθύνσεις επιλογών. Σε μια πρώτη αντιμετώπιση, στόχος της εισαγωγικής ταινίας θα μπορούσε να είναι η παράθεση συμπληρωματικών στοιχείων για συναφή θέματα, που όμως δεν καλύπτει η έκθεση. Χαρακτηριστικά, μια πρώτη άποψη θα ήθελε την ταινία ως εισαγωγή στην εξέλιξη των τεχνικών της τυπογραφίας στην Ελλάδα κατά το διάστημα αυτό. Έτσι, αναπόφευκτα θα έστρεφε την προσοχή των μαθητών σε ένα θέμα «ιστορίας της τεχνολογίας», υποβαθμίζοντας τη διάσταση «ιστορία της τυπογραφίας» (δηλαδή σε ποιες ιστορικές περιστάσεις, για ποιες κοινωνικές ανάγκες, με ποια αποτελέσματα κ.λπ. λειτούργησε η τυπογραφία στην Ελλάδα).

Περιεχόμενο της εισαγωγικής ταινίας:

α' έκδοχή:

- χειροκίνητα πιεστήρια
- μηχανοκίνητα πιεστήρια
- λινотυπική μηχανή
- φωτοστοιχειοθεσία & offset
- desktop publishing

5

Το ίδιο αποπροσανατολιστικά θα ήταν δυνατό να λειτουργήσει η ιδιαίτερη έμφαση στις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις της τυπογραφίας, που αναπόφευκτα στρέφουν την προσοχή σε γενικότερα θέματα, όπως «η κοινωνία των πληροφοριών» και η «παγκοσμιοποίηση», όπου όμως η τυπογραφία παύει να απασχολεί ως καθοριστική συνιστώσα.

Μια δεύτερη αντιμετώπιση θα έθετε ως στόχο της εισαγωγικής ταινίας την καλύτερη «προετοιμασία» των μαθητών για την έκθεση που θα επισκεφθούν. Δηλαδή, την παροχή -κατά το δυνατόν- στοιχείων που κρίνονται απαραίτητα για την κατανόηση των εκθεμάτων. Επίσης, θα επιδίωκε τη δημιουργία, στην αντίληψη των μαθητών, των κατάλληλων νοητικών «υποδοχών» για τα εκθέματα που θα αντικρίσουν αμέσως μετά, ώστε τα παιδιά να μπορέσουν να οργανώσουν νοητικά τα όσα παρατίθενται στον εκθεσιακό χώρο.

Περιεχόμενο της εισαγωγικής ταινίας:

β' έκδοχή:

γνωριμία με
τα εκθέματα

6

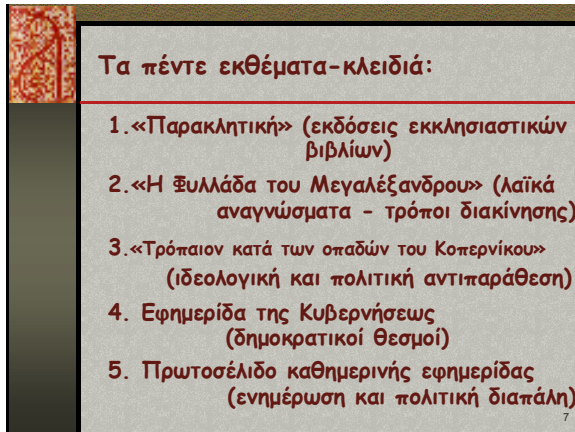
Πιο επιγραμματικά:

- Δεν επιλέξαμε να συμπληρώσουμε την έκθεση με οπτικοακουστικά στοιχεία για θέματα που ΔΕΝ περιέχονται μέσα στην έκθεση, αλλά
- Επιλέξαμε να δώσουμε οπτικοακουστικά στοιχεία που συμπληρώνουν και υποδέχονται νοητικά τα συγκεκριμένα ιστορικά κατάλοιπα που υπάρχουν μέσα στην έκθεση.

Επιλέγοντας αυτήν τη δεύτερη κατεύθυνση, θελήσαμε να στρέψουμε την προσοχή των μαθητών-επισκεπτών σε πέντε κυρίως εκθέματα-«κλειδιά», τα οποία εκφράζουν πέντε σημαντικές παραμέτρους του ρόλου της τυπογραφίας στον ελληνικό χώρο.

Έτσι, με την επιστημονική καθοδήγηση του ιστορικού συμβούλου της έκθεσης κ.Τριαντάφυλλου Σκλαβενίτη επιλέχθηκαν:

1. Μια έκδοση της *Παρακλητικής*, χαρακτηριστικού παραδείγματος της μεγάλης εκδοτικής παραγωγής «λειτουργικών» (δηλαδή εκκλησιαστικών) βιβλίων στην περίοδο 1470-1800.
2. Μια έκδοση της *Φυλλάδας του Μεγαλέξανδρου*, χαρακτηριστικού παραδείγματος του τρόπου διακίνησης των λαϊκών εκδόσεων στην Ελλάδα κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας.
3. Μια έκδοση όπου ένας εκκλησιαστικός παράγοντας του Πατριαρχείου, ο Σέργιος Μακραίος, επιχειρεί να αντικρούσει το βιβλίο του Ρήγα Βελεστινλή *Φυσικής Απάνθισμα*, όπου προπαγανδίζονται οι ιδέες του Κοπέρνικου. Έκδοση χαρακτηριστική του πολιτικού ρόλου που έπαιξε η τυπογραφία στη διάδοση των ιδεών και στην πολιτική και ιδεολογική αντιπαράθεση τότε, αλλά και μέχρι τα πολύ πρόσφατα χρόνια της ελληνικής ιστορίας (Εμφύλιος-χούντα).
4. *Η Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*, χαρακτηριστικό παράδειγμα της ανάγκης δημοσιοποίησης και διάδοσης της επίσημης κρατικής πολιτικής, που πρέπει να χαρακτηρίζει κάθε δημοκρατικό πολίτευμα.
5. Ένα πρωτοσέλιδο του πρόσφατου ημερήσιου τύπου, χαρακτηριστικό παράδειγμα των διαδικασιών λήψης αποφάσεων που, σύμφωνα με τις πολιτικές προτεραιότητες κάθε εκδοτικής ομάδας, διαμορφώνουν τη φυσιογνωμία κάθε φύλλου, όπως είναι αναγκαίο να γίνεται σε μια σύγχρονη δημοκρατία.

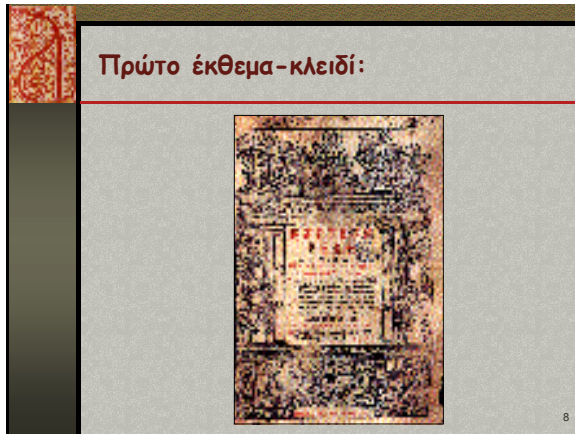
Τελικά, λόγοι έκτασης του εγχειρήματος μας υποχρέωσαν να περιορισθούμε σε τρία μόνον εκθέματα - «κλειδιά». Άλλωστε, όπως και από την αρχή επισήμανα, δεν θα επιχειρήσω κάποια συνολική αποτίμηση του εκπαιδευτικού υλικού, αλλά θα ασχοληθώ με ορισμένες μεθοδολογικές διαστάσεις μιας τέτοιας προσπάθειας.

Ανατρέχοντας λοιπόν στα υπό παρουσίαση εκθέματα, διαπιστώνουμε ότι και τα πέντε είναι ... παλιά βιβλία ή πολυκαιρισμένα έντυπα!

Πολύτιμα, σημαντικά τεκμήρια κάποιας ιστορικής διαδρομής και πνευματικής δραστηριότητας, αλλά πάντως ... παλιά βιβλία κλεισμένα μέσα σε βιτρίνες! Τι ενδιαφέρον θα μπορούσαν να προκαλέσουν σε προέφηβους και έφηβους του 2000; Πρόκειται βέβαια για ιστορικά κατάλοιπα που τεκμηριώνουν το ρόλο της τυπογραφίας στο δυτικό πολιτισμό, και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, κατά τα τελευταία 500 χρόνια. Αλλά τούτο δεν είναι καθόλου φανερό στον αδαή επισκέπτη.

Αν κάποιο εκπαιδευτικό φιλμ θα μπορούσε να προετοιμάζει τους μαθητές της Δευτεροβάθμιας, κυρίως, εκπαίδευσης για μια τέτοια επίσκεψη, τι θα έπρεπε άραγε να παρουσιάζει;

Για λόγους χρόνου θα εστιάσουμε στην παρουσίαση του πρώτου μόνον από τα εκθέματα - «κλειδιά», δηλαδή στην έκδοση της *Παρακλητικής* του 1671.

Ιδού λοιπόν! (Προβάλλεται διαφάνεια με το εξώφυλλο της έκδοσης.) θέλουμε να κατευθύνουμε την προσοχή των παιδιών στις αθέατες διαστάσεις του εκθέματος αυτού. Έχουμε ήδη αποκλείσει την πιθανότητα να διανείμουμε στα παιδιά κάποια... ατζέντα ή προσωπικό ημερολόγιο με το εξώφυλλο της *Παρακλητικής!* Όπως τονίστηκε παραπάνω, οι λύσεις αυτές απογυμνώνουν το έκθεμα από τα ιστοριογραφικά και κοινωνικά του σημαινόμενα. Επιθυμία μας είναι να ευαισθητοποιηθεί ο μαθητής – επισκέπτης ως προς τις ιστορικές διαστάσεις του εκθέματος.

Σε μια τέτοια προσπάθεια, η προσοχή μας στρέφεται συχνά στην επισήμανση:

- α. των αισθητικών χαρακτηριστικών του εκθέματος υπό μορφή πληροφοριών ή στοιχείων, που ο μαθητής καλείται να παρατηρήσει ή να επιβεβαιώσει. Τι διαστάσεις έχει το βιβλίο; Πόσες σελίδες; Τι είδους δέσιμο; Σε τι κατάσταση βρίσκεται;
- β. των ιστορικών χαρακτηριστικών του εκθέματος υπό μορφή, πάλι, πληροφοριών. Τι γνωρίζουμε για τις εκδόσεις «λειτουργικών» βιβλίων εκείνη την εποχή; Ποιος έκανε τη συγκεκριμένη έκδοση; Πόσα αντίτυπα κυκλοφόρησαν; Τι υποδοχή είχε η έκδοση; Ποιες ανάλογες εκδόσεις γνωρίζουμε; Τι ομοιότητες και τι διαφορές παρατηρούμε στις εκδόσεις αυτές;

<p>Ιστοριογραφική παρουσίαση του επιλεγμένου εκθέματος</p> <p>α' ενότητα πληροφοριών: αισθητικά χαρακτηριστικά (πώς είναι σήμερα)</p> <p>β' ενότητα πληροφοριών: ιστορικά στοιχεία (τι ξέραμε για τότε)</p> <p>9</p>	<p>Πληροφοριοκεντρική παρουσίαση:</p> <p>«τι γνωρίζουμε σήμερα για το έκθεμα;»</p> <p>[το έκθεμα στην προθήκη]</p> <p>10</p>
---	---

Επιλέγεται, δηλαδή, συνήθως μια λύση ανάδειξης των αισθητικών και ιστορικών χαρακτηριστικών του εκθέματος με τη μορφή πληροφοριών, που είτε παρέχονται ευθέως είτε προκύπτουν από τη διερεύνηση των κατάλληλων ερωτημάτων που δίνονται για επεξεργασία στους μαθητές.

Όμως τα παιδιά σίγουρα έχουν βαρεθεί να καταναλώνουν πληροφόρηση για διάφορα ιστορικά κατάλοιπα που δεν συνδέονται με τα ενδιαφέροντά τους. Όσο κι αν η πληροφόρηση αυτή παρουσιαστεί με ελκυστικό τρόπο (με εντυπωσιακές φωτογραφίες, με έξυπνες γραφίστικες λύσεις, με μακέτες κ.λπ.) παραμένει στοιχείο για να συνοδεύει ένα έκθεμα που ... δεν μας αφορά· ένα έκθεμα «σε μια βιτρίνα».

Χρειάζεται λοιπόν να «δούμε» το κατάλοιπο σε ένα εντελώς διαφορετικό πλαίσιο. Στο πλαίσιο της χρήσης του. Η έμφασή μας θα στραφεί στην, κατά το δυνατόν, συναισθηματική κινητοποίηση του μαθητή σχετικά με το έκθεμα-αντικείμενο και στην κατανόηση του κοινωνικού χώρου, όπου αυτό λειτούργησε. Πώς χρησιμοποιήθηκε τότε το έκθεμα; Τι το ήθελαν αυτοί που το χρησιμοποιούσαν; Τι ρόλο έπαιξε στη ζωή τους; Και όλα αυτά, αν γίνεται, να προκύπτουν μέσα από μια σκηνοθετημένη αφήγηση.

<p>Εναλλακτική παρουσίαση:</p> <p>«πώς λειτουργούσε τότε το έκθεμα;»</p> <p>[το έκθεμα στο ιστορικό του περιβάλλον]</p> <p>11</p>

Αυτό ας μην εκληφθεί ως προτροπή για μυθοπλαστικές αυθαιρεσίες όπου η εν λόγω *Παρακλητική* θα αποτελεί... το γρίφο κάποιου μυστικού κώδικα ή ότι άλλο επινοήσει ο νους κάποιου χολιγουντιανού μυθοπλάστη.

Το πλαίσιο της μυθοπλασίας θα πρέπει να ορίζεται αυστηρά από τις έγκυρες πληροφορίες που υπάρχουν για το έκθεμα και την εποχή του. Όμως το πρόβλημα του παπα – Γιώργη να προμηθευτεί μια τυπωμένη Παρακλητική σε καιρό που τα τυπωμένα βιβλία αποτελούσαν απλησίαστο νεωτερισμό ή, φέρ' ειπείν, του ευσεβούς μοναχού Βησσαρίωνα που με ιδιαίτερο ζήλο θα προστάτευε ένα τυπωμένο λειτουργικό βιβλίο σε σύγκριση με κάποια... κοινά χειρόγραφα βιβλία του μοναστηριού, ίσως αξίζουν να γονιμοποιήσουν τη σκέψη των μαθητών για την εποχή εκείνη.

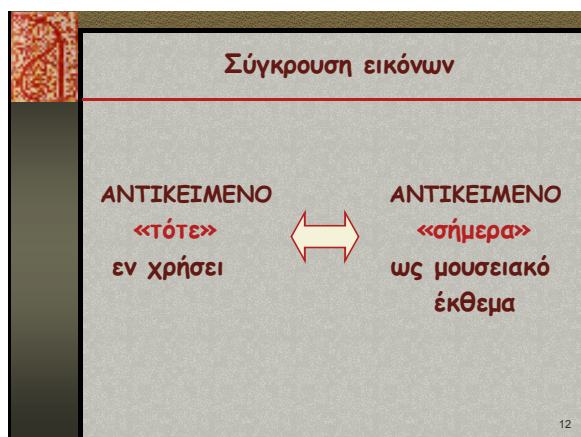
Το γεγονός ότι την περίοδο εκείνη τυπώθηκε και πουλήθηκε ένας σεβαστός αριθμός «λειτουργικών» (δηλ. εκκλησιαστικών) βιβλίων, θέλουμε να υπογραμμιστεί γιατί εκφράζει τις ανάγκες των αποδεκτών που έσπευσαν να τα αγοράσουν. Άραγε θα μπορούσαμε να «στήσουμε» μια σκηνή λογιστηρίου μιας εκδοτικής – τυπογραφικής επιχείρησης εκείνης της εποχής; Τι εντυπώσεις θα άφηνε στους μαθητές μια τέτοια σκηνή όπου θα πρωταγωνιστούσε το βιβλίο – εμπόρευμα και πόσο θα καθόριζε τη ματιά τους μόλις, στη συνέχεια, αντίκριζαν το πραγματικό κατάλοιπο στη βιτρίνα;

Μία τέτοια συναισθηματική διέγερση στοχεύει στην εξοικείωση του μαθητή με το έκθεμα· ακόμα και στην πρόκληση αισθημάτων «οικειοποίησης και ιδιοκτησίας» του εκθέματος. Μια διάθεση που ίσως επεκταθεί νοερά, ώστε να περιλάβει το σύνολο των εκθεμάτων και να τα αντιμετωπίσει πλέον ως ιστορικά κατάλοιπα, τα οποία περιλαμβάνουν και υπαινίσσονται διαστάσεις πολύ πέρα από αυτές που διαφαίνονται σε πρώτη θέαση. Έτσι, το έκθεμα - «κλειδί» λειτουργεί ως σημαίνον που, μέσα από την ταινία, πλουτίζεται με συμπαραδηλώσεις, χάρη στις οποίες ο μαθητής κατανοεί τις κοινωνικές συνθήκες και την περιρρέουσα ατμόσφαιρα όπου πρέπει να το αναγάγει. Ένα, δηλαδή, νοητικό πλέγμα πληροφοριών που δημιουργεί, στην αντίληψη του παιδιού, τους υποδοχείς του εκθέματος.

Ενώ, λοιπόν, στις συνηθισμένες εκπαιδευτικές παρουσιάσεις η «πληροφορία-πλαίσιο» για το έκθεμα συνάδει με τον επιστημονικό της λόγο

και λειτουργεί συμπληρωματικά με τη «βιτρίνα-πλαίσιο» παράγοντας το μήνυμα: «*Τι γνωρίζουμε σήμερα για το αντικείμενο αυτό;*»

στην προτεινόμενη οπτικοακουστική παρουσίαση επιχειρείται μια σημειολογική σύγκρουση του σκηνοθετημένου παρελθόντος όπου το έκθεμα λειτουργούσε (ήταν χρηστικό) με το σημερινό «πλαίσιο-βιτρίνα», όπου το έκθεμα αυτό παρουσιάζεται ως μουσειακό κατάλοιπο.

Σύγκρουση που, παράγοντας το μήνυμα: «*Πώς ήταν τότε και πώς είναι σήμερα το αντικείμενο αυτό;*», ίσως οδηγήσει σε γόνιμο προβληματισμό για τις δυνατότητες αναγωγής που ο επισκέπτης της έκθεσης είναι θεμιτό να έχει, αντικρίζοντας καθένα από αυτά τα εκθέματα.

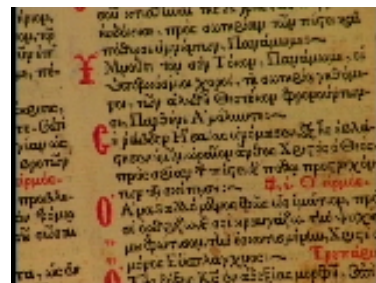
Ας παρακολουθήσουμε τώρα το σχετικό απόσπασμα από την ταινία:

[Το απόσπασμα που παρακολουθούμε, διάρκειας περίπου 3', χωρίζεται σε τρία μέρη:

1. Διάλογος του παπα-Γιώργη με τον επίτροπο της εκκλησίας (1680):
 - Η χειρόγραφη *Παρακλητική* έχει φθαρεί και θα πρέπει να αντιγραφεί εκ νέου.
 - Η ενδεχόμενη λύση της αγοράς μιας τυπωμένης *Παρακλητικής* από τη Βενετία.

2. Ο πωλητής στο τυπογραφείο της Βενετίας είναι Έλληνας και εκθειάζει στον εκπρόσωπο του χωριού τις αρετές της τυπωμένης *Παρακλητικής*.

3. Ο μαθητής-θεατής καλείται να συγκρίνει την *Παρακλητική* της ταινίας (*Παρακλητική-ηθοποιός-εικόνα*) με αυτήν που υπάρχει στο χώρο της έκθεσης (*Παρακλητική-υπαρκτό αντικείμενο-έκθεμα*).

Στο πλαίσιο του παρόντος συνεδρίου έχει προβλεφθεί, για όσους ενδιαφέρονται, η προβολή ολόκληρου του εκπαιδευτικού ντοκιμαντέρ και με τα πέντε εκθέματα].

Το αντικείμενο «πρωταγωνιστεί» σε μια παράσταση. Η προσέγγισή του αργότερα στο χώρο της έκθεσης έχει, κάπως, τα χαρακτηριστικά της συγκίνησης που τυχόν μας διακατέχει όταν πλησιάζουμε και συνομιλούμε με έναν ηθοποιό που λίγο πριν ερμήνευε ένα ρόλο.

Αλλά πόσο μια τέτοια επιλογή (δηλαδή χρήση ταινίας ή άλλης προετοιμασμένης οπτικοακουστικής παρουσίασης) διευκολύνει ή συντελεί σε μια σύγχρονη ιστοριογνωστική προσέγγιση; Στο σημείο αυτό, ας μου επιτραπεί η ανάπτυξη ενός νέου συλλογισμού, που δεν προέκυψε παρά μόνον μετά την ολοκλήρωση του εγχειρήματος για να «ταράξει τις συνειδήσεις μας».

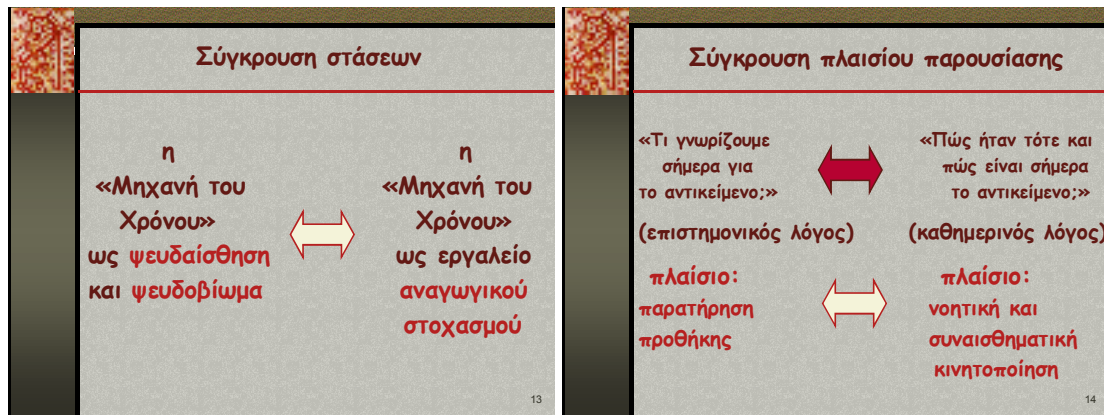
Και εξηγούμαι:

Η οπτικοακουστική παρουσίαση-αναπαράσταση μιας σκηνής του παρελθόντος, γοητευτική καθώς είναι, εγκλωβίζει το μαθητή στη λογική της κατανάλωσης μιας «με επιστημονική ακρίβεια» αναπαράστασης του παρελθόντος. Ξεκινώντας από τις απλές εικονογραφικές αναπαραστάσεις των αρχαιολόγων και διανύοντας την απόσταση μέχρι τις αναπαραστάσεις σε περιβάλλον εικονικής πραγματικότητας που πρόσφατα γευθήκαμε στο Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, έχουμε παγιδευτεί στο θετικιστικό αίτημα της ακριβέστερης δυνατής ρεαλιστικής αναπαράστασης, που προσπαθεί να μας πείσει ότι «αυτό περίπου θα βλέπαμε να ήμασταν τότε εκεί». Μια τέτοια αντίληψη όμως, κινδυνεύει να οδηγήσει τον μαθητή στο ρόλο του καταναλωτή της ιστορίας των ειδικών επιστημόνων¹.

Σε αντιδιαστολή, εμείς θα θέλαμε να παρουσιάσουμε αναπαραστάσεις με «αναγωγική» δύναμη. Δηλαδή αναπαραστάσεις που να γεννούν σκέψεις για τις ιστορικές συνθήκες που περιβάλλουν το αντικείμενο και για τον τρόπο ζωής όσων χρησιμοποιούσαν το αντικείμενο. Απεικονίσεις που δεν αποτελούν την επιστημονική (και αλαζονική) διακήρυξη για το «πόσα πολλά ξέρουμε», αλλά το επιστημονικά έγκυρο ερέθισμα για παραπέρα στοχασμό.

¹ α. Γιώργος Κόκκινος, Μένης Θεοδωρίδης & Γιάννης Γαλανάκης, «Η λανθάνουσα ιδεολογική χρήση του εκπαιδευτικού λογισμικού και των πολυμέσων στη διαχείριση της ιστορικής γνώσης και η αναντιστοιχία τους με τις τρέχουσες διδακτικές πρακτικές». Πρακτικά Συνεδρίου: *Ιστορία της Εκπαίδευσης*, Πανεπιστήμιο Πατρών, εκδόσεις Gutenberg.

β. Γιάννης Σκαρπέλος, *Ιστορική μνήμη και ελληνικότητα στα κόμικς*, Κριτική, Αθήνα 2000, σσ. 98-107.

Στο τέλος της προβολής ελπίζουμε ότι οι μαθητές θα έχουν πράγματι την περιέργεια να «δουν» το αληθινό βιβλίο με τα δικά τους μάτια.

Τώρα πια ίσως δεν θα ενοχληθούν που το συγκεκριμένο βιβλίο είναι κλεισμένο σε βιτρίνα. Απεναντίας ίσως να έχουν πειστεί ότι το βιβλίο αυτό είναι καλύτερα προστατευμένο μέσα στη βιτρίνα και ...**οφείλουμε** να μην το αγγίζουμε!

*

Μικρή αντιπρόταση, στην ακαταμάχητη γοητεία των αναπαραστάσεων που εγκλωβίζουν τις ιστοριογνωστικές μας δεξιότητες (καθώς ξεφεύγει από τα χρονικά περιθώρια της παρούσης εισήγησης, θα την υπαινιχθώ έμπρακτα):

[Χαμηλώνοντας (ή σβήνοντας) τα φώτα της σχολικής αίθουσας, ανάβω ένα κερί - σπαρμασέτο (δηλωτικό μιας εποχής χωρίς ηλεκτρικό ρεύμα) και στο φως του σας διαβάζω (όπως θα μπορούσε να κάνει και ο δάσκαλος) το διάλογο του παπα-Γιώργη με τον επίτροπο (γραμμένο -πάντα- από ειδικούς επιστήμονες, ώστε να περιέχει όλα τα επιστημονικά δεδομένα που έχουμε στη διάθεση μας):

« -Χρειαζόμαστε καινούργια Παρακλητική. Αυτή έχει γίνει πια κουρέλι... κι ο γραμματικός ο κυρ-Αντώνης χρειάζεται γεμάτους πέντ' έξι μήνες για να την αντιγράψει. Θα πρέπει να του το πούμε από τώρα, να κανονίσει τις δουλειές του... ... » (πρόκειται για το ίδιο ακριβώς κείμενο που -λίγο πριν-

παρακολουθήσαμε στην προβολή του αντίστοιχου αποσπάσματος της ταινίας, παιγμένο από ηθοποιούς).

Στο σημείο του διαλόγου του πωλητή της τυπωμένης *Παρακλητικής* με τον εκπρόσωπο του χωριού, κρατώ στα χέρια μου μια φωτοτυπία του εξωφύλλου της *Παρακλητικής* που θα δουν στην έκθεση αμέσως μετά.]

Ενώ τα σημειολογικά στοιχεία του εγχειρήματος (αντικείμενο-ηθοποιός και αντικείμενο-έκθεμα) διατηρούνται, ο μαθητής δεν καλείται να «βιώσει» μια έτοιμη και κατασκευασμένη αναπαράσταση του παρελθόντος, αλλά να την φαντασθεί· δηλαδή να επιχειρήσει τη δική του αναπαράσταση, ανάγοντας νοερά σε εικόνα τα επιστημονικά στοιχεία που (χάρη στους ειδικούς επιστήμονες) έχουμε σήμερα στη διάθεση μας για το παρελθόν. Δηλαδή, τούτη η τελευταία εκδοχή λειτουργεί μεν ως επιθυμητή προετοιμασία για την έκθεση, είναι όμως και διδακτικά πιο κοντά στη λογική της ενθάρρυνσης του μαθητή να επιχειρεί συνεχείς αναγωγές και αναγνώσεις των στοιχείων που σε κάθε στιγμή έχουμε στη διάθεση μας από το παρελθόν, δηλαδή στη λογική μιας σύγχρονης προσέγγισης του μαθήματος της Ιστορίας.

Επιγραμματικά, η «Μηχανή του Χρόνου» παύει να λειτουργεί ως όχημα ψευδαισθήσεων και ψευδοβιωμάτων και μετατρέπεται σε εργαλείο αναγωγικού στοχασμού !

Πολύ αργά για το πρόγραμμα της Βουλής, αλλά, οπωσδήποτε, χάρη στο πρόγραμμα της Βουλής !

Θεματικές περιοχές:

- Χρήση εποπτικών μέσων διδασκαλίας – σχεδιασμός εκπαιδευτικής ταινίας για τη μελέτη του παρελθόντος
- Μουσειοπαιδαγωγική - προετοιμασία σχολικής επίσκεψης - χρηστικό αντικείμενο - ιστορικό κατάλοιπο - εικόνα - έκθεμα
- Ο ρόλος της τυπογραφίας στη νεότερη Ελλάδα